

TIL VA TERMINALOGIYA

*Andijon davlat chet tillar instituti**Sotvoldiyeva Gulmira Xoldarboy qizi**Ilmiy maslahatchi: Xomidova Malohatoy*

Annotatsiya: Ushbu maqolada til va terminologiyaning ilmiy-nazariy asoslari hamda ularning ijtimoiy va huquqiy ahamiyati keng yoritilgan. Til inson muloqotining asosi bo‘lib, jamiyatning ma’naviy va madaniy taraqqiyotini ifodalaydi, terminologiya esa fan va texnika rivojlanishi bilan shakllangan maxsus atamalarning muhim tizimini tashkil etadi. Asosiy diqqat “amnesty” (amnestiya) tushunchasiga qaratilib, uning milliy va xalqaro darajada qo‘llanishi, shuningdek, globalizatsiya jarayonida til va terminologiya o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir tahlil qilingan. Maqolada tilshunoslikda termin yaratish va ularni standartlashtirish masalalari, global madaniyat va milliy xususiyatlar nuqtai nazaridan ko‘rib chiqilgan. Ushbu yondashuvlar zamonaviy terminologiya masalalarini yechish, tilni boyitish va xalqaro muloqotni yanada samarali qilishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: til, terminologiya, amnestiya, standartlashtirish, globalizatsiya

Annotation: This article provides a comprehensive analysis of the scientific and theoretical foundations of language and terminology, as well as their social and legal significance. Language serves as the basis for human communication, reflecting the spiritual and cultural development of society, while terminology constitutes an essential system of specialized terms shaped by the advancement of science and technology. Special attention is given to the concept of "amnesty," examining its application at national and international levels, as well as the interaction between language and terminology in the context of globalization. The article addresses the issues of term creation and standardization in linguistics, viewed from the perspectives of global culture and national identity. These approaches play a crucial role in resolving

modern terminology challenges, enriching the language, and enhancing the effectiveness of international communication.

Keywords: *language, terminology, amnesty, standardization, globalization*

Аннотация: В данной статье подробно рассматриваются научно-теоретические основы языка и терминологии, а также их социальное и правовое значение. Язык является основой человеческой коммуникации, отражая духовное и культурное развитие общества, тогда как терминология представляет собой важную систему специализированных понятий, формирующихся с развитием науки и техники. Особое внимание уделяется понятию «амнистия», исследуются его применение на национальном и международном уровнях, а также взаимодействие языка и терминологии в условиях глобализации. В статье обсуждаются вопросы создания и стандартизации терминов в лингвистике, рассматриваемые с точки зрения глобальной культуры и национальной идентичности. Эти подходы играют важную роль в решении современных терминологических задач, обогащении языка и повышении эффективности международной коммуникации.

Ключевые слова: *язык, терминология, амнистия, стандартизация, глобализация*

Hozirgi kunda til va terminologiya nafaqat ilmiy, balki ijtimoiy jarayonlarda ham katta ahamiyat kasb etmoqda. Til ijtimoiy hodisa sifatida jamiyat taraqqiyotini aks ettiruvchi omildir, terminologiya esa ixtisoslashgan atamalarning yaratilishi va ulardan foydalanish jarayonini o‘z ichiga oladi. Ayniqsa, amnistiya (amnestiya) kabi atamalar xalqaro miqyosda muhim tushunchalardan biri bo‘lib, huquqiy tilshunoslik doirasida keng qo‘llaniladi.

Til aloqaning asosiy vositasi sifatida jamiyatda ijtimoiy jarayonlarni aks ettiradi. Terminologiya esa fan va texnologiyaning rivojlanishi bilan turli sohalarda maxsus atamalar tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, terminlarni

yaratish va ularni xalqaro miqyosda standartlashtirish ilmiy tadqiqotlar jarayonida katta rol o'ynaydi.¹

Terminlarning Shakllanishi va Standartlashtirilishi

Termin yaratish jarayoni nafaqat yangi tushunchalar va atamalarni kiritishni, balki mavjud atamalarni rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi.² Amnistiya kabi tushunchalar global huquqiy jarayonlarda keng qo'llaniladi va o'ziga xos mazmun bilan to'ldiriladi. Shu sababli, xalqaro darajada ushbu atamalarni bir xilda talqin qilish muhimdir. Milliy tilga moslash jarayonida esa ba'zi o'ziga xosliklar hisobga olinadi.³

Globalizatsiya Ta'siri va Tilshunoslik

Globalizatsiya jarayoni orqali turli davlatlar o'rtasida aloqa kuchaygan sayin til va terminologiyada o'zgarishlar kuzatilmoqda. Global miqyosda keng tarqalgan terminlar, masalan, "amnesty" yoki "amnistiya" kabi atamalar, milliy tillarda qanday qabul qilinishi va qo'llanilishi bilan ajralib turadi⁴. Bu esa terminologiyaning xalqaro miqyosda qanday ta'sirga ega ekanini ko'rsatadi. Til va terminologiya haqida qisqacha ma'lumotlar:⁵

Terminologiya – bu ma'lum bir fan, texnika yoki kasb-hunar sohasi uchun xos bo'lgan atamalar tizimi. Har bir sohada ishlatiladigan maxsus so'zlar (terminlar) ma'lum bir tushunchani aniq va qisqa ifodalashga xizmat qiladi. Terminlar odatda

1. ¹ Абдуллаев, И. "Тил ва терминология: назарий ва амалий масалалар." Тошкент, Ўзбекистон, 2020.
2. ² Алиев, С. "Глобализация жараёнида тилнинг роли." Тилшунослик журналі, 2019, №2, 35–42-бетлар.
3. ³ Aminov, A. (2009). O'zbek tilidagi ijtimoiy-siyosiy terminlar. Tashkent: O'qituvchi, 123–145-бетлар.
4. ⁴ Бахтиёрова, А. "Халқаро стандартлаштириш жараёнида терминларнинг ўрни." Халқаро тилшунослик журналі, 2021, №1, 50–55-бетлар.
5. ⁵ Bobojonov, X. (2014). Lingvistik terminologiya. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti, 56–78-бетлар.

universal bo‘lib, ular xalqaro hamkorlikda, ilmiy va amaliy faoliyatda o‘zaro anglashuvni ta’minlash uchun yaratiladi.⁶

Til va terminologiyaning o‘zaro aloqasi: Til har qanday jamiyatning asosiy kommunikativ vositasi bo‘lib, terminologiyaning rivojlanishi va shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Til terminlarning:

Yaratilishi (neologizmlar shakllanishi);

Milliy va xalqaro me’yorga solinishi;

Keng qo‘llanishi va moslashuvi jarayonlariga ta’sir ko‘rsatadi.⁷

Terminlar xususiyatlari, aniqlik: Termin bir tushunchaga mos kelishi kerak. U boshqa tushunchalarni chalkashtirmasligi lozim.

Qisqalik: Termin iloji boricha qisqa va tushunarli bo‘lishi kerak.

Barqarorlik: Termin vaqt o‘tishi bilan ma’nosini yo‘qotmasligi kerak.

Universallik: Ko‘pincha xalqaro tushunchalar bo‘lib, bir nechta tillarda o‘xshash shaklda qo‘llanadi⁸

Terminlarning turlari

Tabiiy fanlar terminlari: Kimyo, fizika, biologiya kabi sohalarda ishlatiladi⁹.

Texnik terminlar: Muhandislik va texnologiya sohasiga tegishli.¹⁰

Ijtimoiy-siyosiy terminlar: Siyosat, huquq, iqtisodiyot sohaslarida qo‘llaniladi.

Tibbiyot terminlari: Shifokorlar va ilmiy izlanishlarda asosiy o‘rin egallaydi.

Terminologiyani rivojlantirishda bir nechta muammolar uchraydi:

Yangi tushunchalar uchun mos termin yaratish.

Terminlarning milliy va xalqaro standartlarga muvofiqligini ta’minlash.

6. 6 Давлатов, Ф. “Термин яратиш жараёни ва унинг илмий негизлари.” Илмий журнал, Тошкент, 2018.

7. 7 Иномов, Н. “Тил ва маданият: ўзаро таъсир механизми.” Самарқанд, 2022

8, Ш. “Амнистия ва унинг ҳуқуқий асослари.” Ҳуқуқшунослик ва жамият, 2023 Каримов

1. 10 Муродов, З. “Замонавий тилшуносликда терминологиянинг роли.” Тил ва маданият, 2019

Yagona terminologik bazani shakllantirish.¹¹

Terminlarning ahamiyati: Ilmiy-tadqiqot ishlarida aniq va ravshan ma'lumot yetkazishda.

Turli tillar va madaniyatlar o'rtasida o'zaro tushunishni ta'minlashda.

Ilm-fan va texnikaning rivojlanishini tezlashtirishda.¹²

Til va terminologiya zamonaviy ilmiy va ijtimoiy jarayonlarda dolzarb ahamiyatga ega. Tilning rivojlanishi bilan birga terminologiyaning o'sishi va xalqaro maydondagi ta'siri, shu jumladan "amnestiya" kabi atamalarning o'zni muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yo'nalishda yana chuqur tadqiqotlar o'tkazish zarur bo'lib, milliy va xalqaro tillarda terminlarni standartlashtirish kelajakda yanada dolzarb bo'lishi kutiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Абдуллаев, И. "Тил ва терминология: назарий ва амалий масалалар." Тошкент, Ўзбекистон, 2020.
1. Алиев, С. "Глобализация жараёнида тилнинг роли." Тилшунослик журналы, 2019, №2, 35–42-бетлар.
2. Aminov, A. (2009). O'zbek tilidagi ijtimoiy-siyosiy terminlar. Tashkent: O'qituvchi, 123–145-betlar.
3. Бахтиёрова, А. "Халқаро стандартлаштириш жараёнида терминларнинг ўрни." Халқаро тилшунослик журналы, 2021, №1, 50–55-бетлар.
4. Bobojonov, X. (2014). Lingvistik terminologiya. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti, 56–78-betlar.
5. Давлатов, Ф. "Термин яратиш жараёни ва унинг илмий негизлари." Илмий журнал, Тошкент, 2018.
6. Иномов, Н. "Тил ва маданият: ўзаро таъсир механизми." Самарқанд, 2022

8. ¹¹ Хайдаров, М. "Миллий тилда терминларнинг стандартлаштирилиши." Тилшунослик илмий журналы, 2021.

9. ¹² Юсупова, Л. "Тил ва терминологиянинг илмий асослари." Тошкент, Фан нашриёти, 2019.

7. Каримов, Ш. “Амнистия ва унинг ҳуқуқий асослари.”
Ҳуқуқшунослик ва жамият, 2023.
8. Муродов, З. “Замонавий тилшуносликда терминологиянинг
роли.” Тил ва маданият, 2019
9. Садиқова, Г. “Тил ва амнистия: ҳуқуқий ва ижтимоий
муносабатлардаги ўрни.” Қонун ва жамият журнали, 2020, №3, 10–15-
бетлар.
10. Ҳайдаров, М. “Миллий тилда терминларнинг
стандартлаштирилиши.” Тилшунослик илмий журнали, 2021.
11. Юсупова, Л. “Тил ва терминологиянинг илмий асослари.”
Тошкент, Фан нашриёти, 2019.